

भेरी अस्पतालमा स्वास्थ्यकर्मीहरु माथि भएको हातपात र तोडफोड सम्बन्धी छानबिन गर्न गठित
समितिको प्रतिवेदनको सार संक्षेप

मिति २०७८/०२/१३ गतेका दिन भेरी अस्पतालको आकस्मिक सेवा भवनको पहिलो तल्लामा रहेको हल A को आई.सि.यु. को वेड नं १३ मा उपचाररत दाङ्ग जिल्ला तुल्सीपुर उपमहानगरपालिका वडा नं ११ वस्ने वर्ष ५४ का डिल्ली बहादुर रावतको मृत्युको विषयलाई लिएर उपचारमा संलग्न चिकित्सक र स्टाफ नर्सहरु माथि मृतकका आफन्तहरुद्वारा हातपात एवं तोडफोड गरिएको घटनाको निष्पक्ष छानबिन गरी सत्यतथ्य विवरण र भविष्यमा यस प्रकारका घटना दोहरिन नदिन अवलम्बन गर्नु पर्ने उपायहरुको सम्बन्धमा सुझाव सहितको प्रतिवेदन पेश गर्ने गरी जिल्ला प्रशासन कार्यालयका सहायक प्रमुख जिल्ला अधिकारीको संयोजकत्वमा गठित ७ सदस्यीय छानबिन समितिले तयार पारी पेश गरेको प्रतिवेदनको सार संक्षेप यस प्रकार रहेको छ।

छानबिन कार्यको उद्देश्य

- क. उपचारमा संलग्न चिकित्साकर्मीहरु उपर हातपात भएको तथा तोडफोड गरी अस्पतालको सम्पत्तिमा क्षति पुऱ्याइएको घटनाको वास्तविक सत्य तथ्य पत्ता लगाउने ।
- ख. घटना घटनुको कारण पत्ता लगाई घटनामा संलग्नहरुको पहिचान गरी कारवाहीका लागि सिफारिस गर्ने ।
- ग. उपचार व्यवस्थापनमा भए गरिएका कमि कमजोरी केलाउने र सुधारका उपाय सुझाउने ।
- घ. भविष्यमा यस प्रकारका घटना दोहरिन नदिन अवलम्बन गर्नु पर्ने उपायका सम्बन्धमा सुझाव प्रस्तुत गर्ने ।

छानबिनमा अवलम्बन गरिएको विधि

- क. घटनास्थलको प्रत्यक्ष अवलोकन ।
- ख. पिडीत पक्ष, घटनाका प्रत्यक्षदर्शी र पिडक भनिएका व्यक्तिहरूसंग प्रतिक्रिया/जानकारी संकलन ।
- ग. अस्पताल प्रशासन र अन्य सम्बद्ध पक्षसंग छलफल ।
- घ. अस्पतालको व्यवस्थापकीय पक्ष बारे जानकारी हासिल ।
- ड. सार्वजनिक संचार माध्यममा घटनाको सम्बन्धमा प्रकाशित/प्रशारित सामाग्रीको अध्ययन विश्लेषण ।

७४

घटना विवरण

जिल्ला दाङ्ग तुलसीपुर उपमहानगरपालिका वडा नं ११ वस्ने वर्ष ५४ का डिल्ली बहादुर रावतलाई ज्वरो आई शुरुमा रासी विज्ञान प्रतिष्ठान घोराही दाङ्गमा भर्ना गिरएको र एन्टिजेन टेष्टबाट कोरोना पोजेटिभ देखिई पि.सि.आर. परीक्षणकालागि स्वाव दिई नतिजा नआउदै अक्सिजनको मात्रा घटेको हुदा थप उपचारका लागि भेरी अस्पतालमा ल्याई मिति २०७८/२/४ मा भर्ना गरिएको। पि. सि.आर. परीक्षणबाट पनि कोरोना पुष्टी भए पछी सोही अनुसार कोभिड वार्डमा राखी उपचार भएको। विरामीको अवस्थामा सुधार नभए पछी जेठ ९ गते कोभिड वार्डको ब्लक A मा सारी आइ. सि. यु.वेड नं १३ मा उपचार भई रहेको। मिति २०७८/२/१३ का दिन निज विरामीको अवस्था जटील हुदै गएकोमा उपचारमा खटिएका चिकित्सक तथा नर्सहरुले सप्यावमा रहेको विरामीलाई भेन्टिलेटर सपोर्ट दिइएको र राती करिब ८ वजे तिर विरामीको मृत्यु भएको। विरामीको मृत्यु बारे आफन्तलाई जानकारी गराई चिकित्सक अन्य विरामिको हेरचाहमा लागेका र स्टाफ नर्स सदिक्षा गैरे मृत्युको थप पुष्टाइका लागि ई.सि.जी. गर्ने तयारी गर्दै गर्दा मृतकका भाइहरु मान बहादुर रावत, भरत रावत र छोरा लोकराज रावत समेतका व्यक्तिले वार्डमा कार्यरत चिकित्सक तथा नर्सहरु माथि हातपात गर्नुका साथै निजहरु भागी नजिकैको क्याबिन भित्र पसेकोमा अरुले रोक्दा रोक्दै क्याबिनको ढोका तोडफोड गरी डा. चन्द्र प्रकाश साहु स्टाफ नर्सहरु अधीनी गुरुङ्ग, कविता पुन, सदिक्षा गैरे, रीता अधिकारी र भावना श्रेष्ठले शौचालयको झ्यालबाट हाम फाली ज्यान जोगाएको भन्ने पीडित, प्रत्यक्षदर्शी र अस्पताल प्रशासनका जिम्मेवार पदाधिकारीहरुको भनाई एवं क्याबिनको ढोका तोडफोड भएको र हाम फालिएको स्थानको घटनास्थल अवलोकन समेतबाट घटनाको पुष्टी हुन आएको। मृतकका भाइहरु मानबहादुर रावत र भरत रावत तथा छोरा लोकराज रावतको भनाई समेतबाट आफन्त गुमाउदाको पीडाबाट आवेगमा आइ घटना हुन पुगेको भन्ने देखिन आएको।

सुधारका लागि सुझाव

हरेक नागरिकको मौलिक हकको रुपमा रहेको स्वास्थ्य सेवालाई नियमित, भरपर्दो, मर्यादित र प्रभावकारी बनाउन उपयुक्त भौतिक सुविधा, प्रयास जनशक्ति र श्रोतसाधनको उपलब्धता आवश्यक हुन्छ। उपचारको सहज र सही व्यवस्थापनले मात्र व्यक्तिको वाञ्छन पाउने हकको संरक्षण हुन पुग्ने हुदा यस सम्बन्धमा राज्यका तर्फबाट नीतिगत र कानूनी सुधारका साथै कार्य संचालन स्तरका निकायहरुमा व्यवस्थापकीय पक्ष सवल हुन जरुरी हुन्छ। भेरी अस्पताल सुदुरपश्चिम प्रदेश, कर्णाली प्रदेश र लुम्बिनी प्रदेशका अधिकांश जिल्लाहरुको रिफरल सेन्टरका रुपमा विगत देखि नै रही आएको र वर्तमान असहज परिस्थितिमा अस्पतालको भूमिका र जिम्मेवारी झनै बढेको छ। अतः सबैको आशा एवं भरोसाको रुपमा

2071

रहेको भेरी अस्पतालको सेवालार्ई प्रभावकारी तुल्याई आम सेवाग्राहीको विश्वास हासिल गर्न निरन्तर सुधारको कार्यमा व्यवस्थापन लागि रहनु पर्ने हुन्छ। हालैका घटित केही प्रतिनिधिमूलक घटनाहरुबाट पाठ सिक्दै भविष्यमा त्यस प्रकारका अपृय घटना दोहरिन नदिन निम्नानुसारका अल्पकालिन र दीर्घकालीन सुधारका पक्षमा ध्यान दिन जरुरी देखिन्छ:-

- अस्पतालमा आउने विरामीहरुलाई तत्काल रेस्पान्स गरी रोगको प्रकृति अनुसार उपचार सेवा प्रदान गरी सेवाग्राहीलाई सन्तुष्टि दिलाउने।
- कार्यरत सबै जनशक्तिले आफूलाई सेवकका रूपमा लिई सेवाग्राही प्रतिको व्यवहारमा नम्रता एवं शिष्टता ल्याउने।
- सेवाग्राहीले सहज सेवा प्राप्तीका लागि सहायता कक्षलाई प्रभावकारी बनाउने र सूचना संयन्त्रलाई वलियो बनाउने। अस्पतालका संवेदनशील र आधिकारिक सूचनाहरु जिम्मेवार अधिकारीबाट मात्र सम्प्रेषण हुने व्यवस्था मिलाउने। सूचना प्रवाहका लागि प्रवक्ता वा सूचना अधिकारी तोकौ क्षमता अभिवृद्धि समेत गर्ने।
- अस्पतालबाट प्रदान गरिने सेवा खास गरी वर्तमान परिस्थितिमा कोभिड संक्रमितहरुलाई सहज उपचार सेवा प्राप्तीका सन्दर्भमा वेडको उपलब्धता तथा स्वास्थ्यकर्मी र अन्य सुविधा सम्बन्धमा अघावधिक अवस्थाको जानकारी नियमित रूपमा वेवसाईट वा अन्य भरपर्दो संयन्त्रको विकास गरी संप्रेषित गर्ने।
- संक्रमित विरामी उपचाररत आइ.सि.यु. लगायतका संवेदनशील कक्षहरुमा अनधिकृत प्रवेश तत्काल निषेध गर्ने। विरामीको अवस्थानुसार १ जना मात्र कुरुवालार्ई प्रवेश अनुमति दिने।
- विरामी भर्ना हुदाका वखत नै प्रशासन शाखाबाट विरामीको नाम, कुरुवाको नाम, वार्ड र वेड नम्बर सहितको (सकभर फोटो सहित) प्रवेश अनुमति पत्र (पास) जारी गरी अभिलेख राख्ने र सुरक्षाकर्मीलाई जानकारी गराई चेकजांचको व्यवस्था कडाइका साथ लागु गर्ने। प्रवेश अनुमति प्रणालीलाई वैज्ञानिक बनाउने।
- अस्पतालको मूल गेट बन्द गरी सानो गेटबाट मात्र मानिस आवत जावत गर्ने व्यवस्था मिलाउने। स्वास्थ्यकर्मी, सुरक्षाकर्मी, एम्बुलेन्स, अक्सिजन र अन्य स्वास्थ्य सामग्री वोकेका सवारी साधन बाहेक अन्यलाई प्रवेश निषेध गर्ने। अस्पताल भित्र पार्कङ्गको उचित व्यवस्था गर्ने। रात्रिको समयमा पहिलो चरणमा प्रवेश पास मूल गेट मै चेक गर्ने।
- विरामी उपचार कक्ष एवं अन्य सुरक्षा संवेदनशील क्षेत्र पहिचान गरी उच्च क्षमताका सि. सि. क्यामेरा जडान गरी सर्भिलेन्स रुमको व्यवस्था गरी नियमित निगरानीको व्यवस्था मिलाउने। अस्पताल प्रमुखले प्रत्यक्ष निगरानी गर्ने व्यवस्था मिलाउने।

- अस्पतालको आन्तरिक सुरक्षा व्यवस्थाका लागि खटिएका सुरक्षा गार्डहरूलाई सुरक्षा व्यवस्थापन सम्बन्धी नेपाल सरकारका सुरक्षा निकायहरूसंग समन्वय गरी समय समयमा तालिम/ अभिमुखिकरणको व्यवस्था गरी सुरक्षा व्यवस्थालाई चुस्त दुरुस्त बनाउने। सुरक्षा गार्डहरूलाई आवश्यक पर्ने श्रोत साधन (लड्डी, छाता, टर्च सिठी लगायत) व्यवस्थापनका तर्फबाट उपलब्ध गराउने।
- अस्पतालका विभिन्न विभाग तथा कक्षका मुख्य मुख्य प्रवेश बिन्दुहरूमा सुरक्षा तैनाथी बढाउने।
- नेपाल प्रहरीबाट खटिएको सुरक्षा टोली बाह्य घेरामा रहने हुदा आन्तरिक सुरक्षा घेरामा रहने सुरक्षा गार्डहरू बीच निरन्तर समन्वय हुन पर्ने।
- उपचार कक्षहरूमा आपतकालिन स्थितिमा सुरक्षा वा उद्धार कार्यका लागि खबर संयन्त्र (Alarming System) जडान गर्ने।
- कोभिड-१९ तेश्रो लहर आउन सक्ने संभावनालाई मध्यनजर गरी आवश्यक पूर्व तयारी थाल्ने।
- चिकित्सक र अन्य स्वास्थ्यकर्मीको निवास जाने बाटोको स्तरोन्नती गरी मूल गेट निर्माण गरी गेटमा सुरक्षा गार्ड राख्ने व्यवस्था मिलाउने।
- रिक्त दरवन्दी पूर्तिका लागि पहल गर्ने र थप दरवन्दी माग गरी प्रयास स्वास्थ्य जनशक्ति व्यवस्थापन गर्ने।
- हाल विरामी ल्याउने लैजाने र शवहरू बाहिर ल्याउने प्रयोजनका लागि एक मात्र रयाम्प भएकोमा छिटो छरितो र सहजताका लागि आवश्यकतानुसार रयाम्प थप गर्ने।
- अक्सिजन आपूर्ति प्रणालीमा सुधार ल्याई भरपर्दो तुल्याउने र आइपर्ने समस्या तत्काल समाधान गर्न सक्ने प्राविधिक दक्ष जनशक्तिको व्यवस्था गर्ने।
- अक्सिजनको मौज्दात प्रयास मात्रामा राख्ने व्यवस्था मिलाउने।
- निर्माणाधीन नया भवनको कार्य छिटो सम्पन्न गर्ने तर्फ पहल गरी हस्तान्तरण गर्न लगाई सेवा विस्तार गर्ने।
- उपचारमा खटिएका स्वास्थ्यकर्मीहरूको ड्यूटी लिष्ट मुख्य सूचना पाटी र प्रत्येक बार्डको बाहिरपट्टी टांस्ने व्यवस्था मिलाउने।
- अस्पतालको अन्तरिक सुरक्षा व्यवस्था मजबुत तुल्याउन सुरक्षा गार्डहरूको संख्या थप गर्ने।
- हाल विशेष परिस्थितिमा प्रहरी निरीक्षकको नेतृत्वमा ठूलो संख्यामा जनशक्ति खटाइएकोमा भविष्यमा समग्र सुरक्षा व्यवस्था नजिकको सुरक्षा युनिटबाट हेर्ने गरी अस्पतालमा प्रहरी सहायक निरीक्षकको कमाण्डमा बढिमा १० जनासम्म सुरक्षाकर्मी खटाउन उपयुक्त हुने।

- स्वास्थ्यकर्मी तथा स्वास्थ्य संस्थाको सुरक्षा सम्बन्धी ऐन २०६६ ले कसैले पनि स्वास्थ्य उपचारको विषयलाई लिई स्वास्थ्यकर्मीलाई घेराउ, अपमानजनक व्यवहार वा हातपात गर्न, स्वास्थ्य संस्थामा तोडफोड आमजनी वा यसै अन्य कुनै कार्य गर्न निषेध गरेको र उक्त कसूर गरेमा हुने सजाय कम भएकोले ऐनमा नै संशोधन गरी कडा सजायको व्यवस्था हुन आवश्यक देखिएको।
- उक्त ऐनमा स्वास्थ्यकर्मी तथा स्वास्थ्य संस्थाको सुरक्षा सम्बन्धमा समन्वयात्मक रूपले काम गर्न स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय चिकित्सा सेवा महाशाखाका प्रमुख विशेषज्ञको अध्यक्षतामा सुरक्षा समन्वय समिति रहने व्यवस्था भए पनि उक्त प्रकृतिको समिति स्थानीय स्तरसम्मै रहने व्यवस्था गरिदा समन्वयात्मक रूपमा कार्य गर्न सहज हुने।
- प्रत्येक व्यक्तिलाई आफ्नो स्वास्थ्य उपचारको सम्बन्धमा जानकारी पाउने हक हुने हुदा विरामी र विरामीका आफन्तहरूलाई समय मै सही काउन्सिलिङ गरिनु पर्दछ।

निष्कर्ष

भेरी अस्पतालले हालको विषम परिस्थितिमा विरामीको चापलाई दृष्टिगत गरी क्षमता बढाउदै २१० शैया संचालनमा ल्याउदा पनि विरामीले भर्ना पाउन पाए पछिनु पर्ने अवस्थाको अन्त्य हुन सकेको छैन। कूल १९९ दश स्वास्थ्यकर्मी विरामीको सेवामा रातदिन खटिदा पनि जन अपेक्षा अनुरूप सेवा दिन कठिनाई भइ रहेको छ। उपचार सेवाका सम्बन्धमा विरामी र निजका आफन्तहरूलाई समय मै सही काउन्सिलिङ नहुदा भ्रम श्रृजना हुने र असमझदारी बढदै हातपात तोडफोडसम्मको स्थितिमा उत्रिने गरेको तमाम उदाहरणहरू पाईन्छन्। भेरी अस्पतालमा मिति २०७८/०२/१३ का दिन घटेको दुःखद घटनालाई त्यही अवस्थासंग जोडेर हेर्न सकिन्छ। स्वास्थ्यकर्मीहरूको र स्वास्थ्य संस्थाको भरपर्दो सुरक्षा विना गुणस्तरिय सेवा कल्पना बाहिरको विषय हुने हुदा विद्यमान नीतिगत व्यवस्था र कानूनमा परिवर्तन तथा त्यसको प्रभावकारी कार्यान्वयनको खाँचो देखिन्छ।

स्वास्थ्यकर्मी तथा स्वास्थ्य संस्थाको सुरक्षा सम्बन्धी ऐन २०६६ विशेष ऐन भए पनि कसैले स्वास्थ्यकर्मीलाई घेराउ, अपमानजनक व्यवहार वा हातपात गरेमा कसूरको मात्रा अनुसार ५ हजार देखि २० हजार रुपैयासम्म मात्र जरिवाना हुने व्यवस्था हुदा स्वास्थ्यकर्मीहरू माथि हातपात र अभद्र व्यवहारका घटना दोहरी रहेका छन्। हालै जारी भएको कोभिड-१९ संकट व्यवस्थापन अध्यादेश २०७८ ले समेत यस प्रकारका घटनामा संलग्नलाई कडा सजायको प्रावधान समेटन सकेको पाईदैन। उपचारको क्रममा विरामीका आफन्तले अल्पज्ञानका भरमा चिकित्साकर्मीहरूलाई सल्लाह सुझाव दिने र उक्तानुसार नभए आक्रोसपूर्ण व्यवहार प्रदर्शन गर्ने गरेको पाईन्छ। प्रस्तुत सन्दर्भमा पनि मिति २०७८/२/१३ का दिन मृत्युवरण गर्न पुगेका दाङ्ग निवासी डिल्ली बहादुर रावत कोभिड संक्रमित भई

१० दिन देखि अस्पतालमा उपचाररत रहेको र स्वास्थ्यकर्मीहरूको अथक प्रयासका बावजूद पनि उहाँलाई वचाउन नसकिएको रोगको प्रकृति, उपचार पद्धति र अस्पतालका तर्फबाट भए गरिएका अन्य काम कारवाहीबाट प्रष्ट हुन्छ ।

Intensive Care Unit मा एउटा विरामीका लागि एकै समयमा ३ जना भन्दा बढि कुरुवाको उपस्थिति र निर्वाध आवतजावतले स्वास्थ्य संवेदनशीलताको उल्लंघन भएको पाईन्छ। विरामीको मृत्यु भए पछि यथा समयमा चिकित्सकद्वारा जानकारी गराइ सके पछि मृत्यु पश्चात अन्य व्यवस्थापनको पाटोमा लाग्नु पर्नेमा हुलहुज्जत गरी स्वास्थ्यकर्मी र अन्य व्यक्ति माथि भौतिक आक्रमण तथा सार्वजनिक सम्पत्तिको तोडफोड गरी आतंकित वातावरणको श्रृजना गर्ने कार्य अनैतिक, अमानवीय मात्र होईन प्रचलित नेपाल कानूनद्वारा निषेधित फौजदारी कसूरजन्य कार्य भएको हुदा उक्त घटनामा प्रारम्भिक छानवीनबाट संलग्नता देखिएका मृतकका भाई मान वहादुर रावत लगायतलाई कानूनको दायरामा ल्याई हदैसम्मको सजाय दिलाउने तर्फ आवश्यक कारवाही हुन पर्ने देखिन्छ। साथै भविष्यमा यस प्रकारका अपृय घटना दोहरिन नदिन माथि उल्लेखित सुझावहरूको कार्यान्वयनका लागि सम्बन्धित सबै पक्षबाट आवश्यक प्रवन्ध हुन जरुरी देखिन्छ।